

Tidsskriftoversigt 1973

Ved Gerd Callesen

I tidsskriftet *Proletar!* nr. 3 (november 1972) kritiserer Kjeld Schmidt (»Den moderne storindustri og arbejderbevægelsens krise« s. 5 - 11) Vilhelm Borgs undersøgelse af industrisociologiske analyser især fra Vesttyskland, Frankrig og England; det er især fraværet af den historiske betingethed af analyserne og Borgs deraf afledte konklusioner, der kritiseres. Det burde imidlertid ikke forhindre læsningen af Borgs indholdsrige sammenlignende studie. Diskussionen om disse forhold fortsættes meget polemisk i *Kurasje* nr. 9-1974 af Sigurd Jensen (»Politisk uddannelse: dens samfundsmæssige betingelser og dens muligheder og grænser for en politisering af arbejderbevidstheden« s. 4-36) og Kjeld Schmidt (»Den moderne storindustri og arbejderbevægelsens krise. Antikritik« s. 37-52).

Børge Trolle har under titlen »Et socialistisk alternativ« skrevet en artikel i *minavisen* (nr. 725, 30. juni 1973) i anledning af et par nye bøger. Han behandler forskellige socialistiske (illegale) bladudgivelser i perioden 1940-1945, f.eks. »Arbejderpolitik«, »Arbejderopposition« etc. og gruppen bag disse tidsskrifter og dens politik. Det er, som undertitlen lyder, ganske rigtigt »Et supplement til modstandsbevægelsens historie«.

I det flensborgske tidsskrift *Grenzfriedenshefte* undersøger Gerhard Beier de tyske fagforeningers forhold til nazismen exemplificeret ved det tyske LO's (ADGB) holdning efter »magtovertagelsen«. Han sammenligner på baggrund af Tove Lunds artikel i *Årbog 2 ADGB's holdning med DsF's efter 9. april 1940*. Hans artikel er et læseværdigt bidrag til de to fagbevægelser holdning overfor det nazistiske angreb - »Kollaboration mit dem Nationalsozialismus?« (nr. 1-2/1973 s. 43-51, 81-89).

I *Politisk revy* nr. 205-207 har Steen Bengtsson forsøgt sig på en analyse af klasseforholdene i Danmark over en længere årrække under indarbejdelse af statistisk materiale. I samme tidsskrift findes en artikel af Thröstur Ólafsson om »Den islandske arbejderbevægelse«. Det er en kort oversigtsartikel, men formentlig den eneste der findes på dansk (nr. 207). I nr. 209-10 har Mike Jones skrevet en ret skematisk artikel om »Trotzkismen«. Den diskuteres i nr. 211, 218 og 219. Der nævnes en del navne på personer og grupperinger fra denne retning. I nr. 212, 221 og 226 findes artikler om den italienske kommunistiske teoretiker Antonio Gramsci i anledning af et dansk udvalg af hans værker af Claus Bryld og Bruno Amoroso. I nr. 219 har Jan Bo Hansen, den ene udgiver af en dansk Korsch-antologi, skrevet en artikel om »Karl Korsch. Introduktion til en revolutionær politiker og teoretiker«.

Bruno Amoroso har sammen med Ole Jess Olsen i *Kurasje* nr. 8 (1973) på baggrund af et arbejde af A. Gramsci lavet en undersøgelse af Syditalien - »Brud og kontinuitet: Det Syditalienske udviklingsproblem« (s. 4-57). I samme nr. af tids-

skriftet har Anders Boserup skrevet en analyse af det nordiske spørgsmål. Boserup forsøger at fremstille de historiske årsager til problemets nuværende (ideologiske) fremtrædelsesformer og skitserer på den baggrund forudsætninger for en holdbar løsning («Mødsætninger og kampe i Nordirland» s. 58-103).

Dorrit Andersen har offentliggjort en artikel om »Da socialismen kom til Sønderborg«, nemlig om Socialdemokratiets første spæde spirer i perioden 1872/73 til 1878, da arbejderpartiet blev forbudt i hele Tyskland. Hun genoptager fremstillingen med socialistlovens fald i 1890 og følger udviklingen til 1904, da den socialdemokratiske forening oprettedes. Artiklen er også smukt illustreret (*Sønderjysk månedsskrift* 9/1973 s. 265-72).

Nils og Lars Beltzén har i *Arbetarrörelsens årsbok* 1973 skrevet en omfangsrig afhandling om den svenske socialdemokratiske journalist og minister Arthur Engberg. Han spillede en vigtig rolle for SAP fra 1917 til sin død i 1944. Denne biografi fremstiller hans personlige og politiske udvikling. Mærkværdigvis er der overhovedet intet videnskabeligt apparat. («Arthur Engberg - publicist och politiker» s. 5-256.) Kolding højskoles tidsskrift *Tryk* har i nr. 5/1973 hovedemnet sport og politik. Redaktørerne af dette nr., Troels Boebjerg Jensen og Karin Dahl Jørgensen, har der skrevet en vistnok første undersøgelse af »Dansk Arbejderidræt i 30'erne« (s. 9-11). En så kort artikel kan selvfølgelig kun være en skitse og som tilskyndelse til en større afhandling vil den være udmærket, fordi den formulerer et par problemstillinger. Imidlertid forstår forfatterne næppe situationen i arbejderbevægelsen og kender ej heller en del faktuelle forudsætninger. Arbejdersportorganisationerne blev således diskuteret på Socialdemokratiets kongres i 1927. Men især burde DAI sammenstilles med forsøg som f.eks. »Arbejderkultur« og sammenholdes med reformismens udvikling - for DKP's vedkommende med folkefrontpolitikens lancering.

I *Økonomi og politik* 1973-2 (s. 107-33) har Jørgen Lindgaard Pedersen leveret en informerende gennemgang af »Nogle hovedlinier i den økonomiske udvikling i DDR i perioden 1949-73«. Den giver ud fra et materialistisk grundsynspunkt en differentieret baggrund for det i nr. 3 af samme tidsskrift publicerede overblik af Jens Jørgen Jensen over »Tysklands Socialistiske Enhedsparti« (s. 247-73), der behandler partiets udvikling fra 1945/46 til 8. partikongres. Det er snarere end en analyse en information om forskellige forhold i forbindelse med SED. I *Historisk Tidsskrift* (hæfte 3-4/1973) giver Niels Finn Christiansen en indføring i »Den materialistiske historieopfattelse«. Fremstillingen er på den sparsomme plads meget grundig og egentlig mere en introduktion. *Den jyske historiker* indledte sin 6. årg. med et nummer om arbejderbevægelsens historie. Det indeholder artikler af Jens Christensen om »Historieskrivningen om den danske arbejderklasse og arbejderbevægelse« (s. 2-30). Det er en gennemgang og en mindre bibliografi; begge indeholder mindre fejl/udeladelser. Det er hovedsagelig en kritik af den hidtidige historieskrivnings »positivistisk-hermeneutiske« tradition. Gerd Callesen har fået trykt et foredrag »Om nogle problemer vedrørende arbejderbevægelsens historieskrivning« (s. 31-47), som efterfølges af Carl Heinrich Petersens opsats om »Den 'glemte' socialisme« (s. 48-63), nemlig om anarkismen/ungsocialismen/

syndikalismen. Den indeholder enkelte dokumenter, bl.a. en selvbiografi af Christian Christensen. Hæftet afsluttes med en artikel af Brita Schulz/Uffe Østergård »Om vilkårene for en videnskabelig udforskning af arbejderbevægelsens historie (i Sverige 1971-72) - Et lærestykke« (s. 64-78).

På baggrund af en artikelserie om monopolforskning i Danmark i *Politisk revy* skriver Susanne Thorbæk »Om Lenins imperialismeteorier« i nr. 236. Hun fremhæver Lenins konkrete analyser af konkrete situationer og advarer mod en dogmatisering af hans afhandlinger og specielt mod en adskillelse af de politiske og økonomiske kategorier, som hos Lenin altid var en enhed.

Emil Larsen behandler »Lægprædikant Niels Johansens omtumlede tilværelse« i *Kirkehistoriske samlinger* 1973 (s. 186-233); på de sidste sider omtaler han kort Johansens forhold til den begyndende arbejderbevægelse. Der er stof i dette emne: der var en vis sammenhæng mellem religiøse vækkelsesbevægelser og den begyndende arbejderbevægelse. Der er allerede skrevet en del om dette, men emnet synes ikke udtømt endnu.

I *Acta Sociologica* nr. 2-1972 har Albert A. Blum og Jan Plovsing offentliggjort en undersøgelse af HK-funktionærers syn på medlemsorganiseringen på baggrund af den store medlemsfremgang i 1960'erne, som ganske vist ikke svarede til FTF-organisationernes. I undersøgelsen meddeles også en del kendsgerninger om funktionærene selv. (»Organizing Danish White Collar Workers: The Attitudes of White Collar Union Officials« s. 157-67). Blum har sammen med Leif Sølling offentliggjort »Who belongs to Unions in Denmark?« i *Industrial Relations* (1972-3, s. 49-59). Det er en undersøgelse af hvilke danske arbejdere, der er fagligt organiserede og hvilke ikke. Formålet er senere at kunne udvikle en generel teori om hvorfor arbejdere organiserer sig. Forfatterne har åbenbart ikke overvejet at inddrage marxistiske teorier om dette i deres arbejde. Det er en empirisk-ateoretisk undersøgelse uden større perspektiver.

I *Verden rundt* har en international forskningsgruppe om den nutidige gyldighed af Lenins grundlæggende værker og tanker i diskussionsform behandlet f.eks. »To slags taktik for Socialdemokratiet i den nutidige revolution« (nr. 1-2/1973 s. 25-40), »Materialisme og empiriokriticisme« (nr. 4/1973, s. 267-85) og »Venstre-kommunismen en børnesygdom« (nr. 12/1973 s. 1059-75). *Erhvervshistorisk årbog* 1973 indeholder en artikel af Ib Gejl om »Pianofortet og dets publikum i 1860'erne« (s. 7-26), som har enkelte oplysninger af interesse for perioden før den faglige organisering slog igenem. I samme bind behandler Benny Christensen »Forholdet mellem staten og skibsfarten under første verdenskrig indtil fragtnævnets oprettelse« (s. 130-189), dvs. indtil 1916.

Einhardt Lorenz har under titlen »Zur Geschichte der norwegischen Arbeiterbewegung« givet et kritisk og instruktivt overblik over den nyere litteratur om norsk arbejderbevægelse og ridset forskningssituationen op. *Archiv für Sozialgeschichte* bd. XIII (1973) s. 574-99. Det svenske *Arkiv* nr. 4. indeholder en artikel af Claes-Göran Jönsson om »SKP och den svenska spanienrörelsen«, som skulle være det eneste sted hvor SKP havde held med sin folkefrontspolitik. Jönsson kender åbenbart ikke rigtig forskellen mellem en enhedsfront og en folkefront - der er en

betydelig politisk-taktisk forskel (s. 3-20). Carsten v. *Otter* har undersøgt »Arbetarnas fackliga organisationsgrad - empirisk redogörelse för fackligt medlemskap, ledarskap och vissa samband med anställningsvillkor« (s. 21-38). Det er virkelig en empirisk undersøgelse foretaget i 1968. Bernt *Kennerström* offentliggør et ikke uinteressant »Dokument: en kominternrepresentant i Stockholm 1931« (s. 39-46). Kristian *Gerner* redegør for et par sovjetiske undersøgelser om Sverige i 1930'erne; det er åbenbart ikke særlig imponerende resultater de kommer frem til (s. 47 - 52, »Sovjetisk syn på svenskt trettiotal«). Gunnar *Persson* behandler et mere social-historisk emne i sin artikel om »Indvandring, löner och klassstruktur« (s. 53-66). Otto *Steiger* fortsætter diskussionen fra *Arkiv* nr. 1 og 2 mellem ham og Karl-Gustav Landgren med »Bakgrunden til 1930-talets socialdemokratiska krispolitik« (s. 67-83). Hæftet indeholder endelig en anmeldelse. I nr. 5 af tidsskriftet lægges der med en artikel af Seppo *Hentilä* op til en diskussion om »Orsaker till reformismens genombrott i svensk socialdemokrati« (s. 3-20). Artiklen er baseret på en finsk licentiatafhandling. Artiklen er mere relevant end vellykket, således er der mange formelle fejl, arbejderaristokratitesen behandles overfladisk etc. Desuden findes der en artikel om »SKP och den tidiga arbetaridrotten« (s. 21-51) af Rolf *Pålbrant*. Den tydeliggør, at den svenske arbejderidrætsbevægelse initieredes fra Komintern under betydelig modstand fra det kommunistiske ungdomsforbund. Pga. det og de interne partikampe lykkedes det først i 1929 at oprette arbejderidrætsforbundet, der i modsætning til f.eks. det danske stod tilsluttet den (kommunistiske) Rød Idrætsinternationale. Hæftets 3. artikel er af Göran *Elgemyr* og behandler »Arbetarfredskongressen i Stockholm 1916 - bakgrund, förlopp och följder« (s. 52-82). Det sker især med henblik på højrefløjens splittelsestaktik, der året efter tvang venstrefløjene ud af Socialdemokratiet og til at grundlægge et selvstændigt parti.

I *UNIFOL*, Årsberetning for 1973 fra Institut for Folkemindevidenskab Københavns universitet har Flemming *Hemmersam* offentliggjort et vigtigt bidrag til diskussionen om arbejderkultur og dens indhold. Det er en »basinær« undersøgelse og beskæftiger sig derfor mindre med ideologierne som med de faktiske udtryk arbejderkulturretningen fik i mellemkrigstiden. Central for denne er følgende sætning »Ungsocialister og socialdemokrater i Tyskland og Danmark havde et alternativ til den borgerlige kulturopfattelse, men alternativet var i splid med sig selv« (s. 45). Artiklen går udførligt ind på sider af de danske og internationale forudsætninger - og fremhæver derved de socialdemokratiske ungdomsorganisationers ikke kun abstrakte internationalisme. Det er alt i alt et væsentligt bidrag til den socialdemokratiske arbejderbevægelses udvikling mellem de to arbejdsprogrammer fra 1923 og 1935. Artiklen er en exemplificering af Hemmersams teser fremført i *Meddelelser ...* nr. 2 og på seminaret i Ebeltoft marts 1974. »Socialdemokratiske Arbejderfester. Festinnovationer i international belysning som led i en kulturel klassekamp 1923-1935« (s. 34-80). I *Marxistiskt Forum* (Uppsala) nr. 3-1974 findes en delvis imødegåelse af Seppo *Hentiläs* opsats i *Arkiv* i en artikel af Lars *Erikson*. Den stiller et par vigtige spørgsmål til sit emne og kommer med et par gode formodninger (»Varför blev SAP reformistiskt?«, s. 27-33). I en serie i

Politisk revy (nr. 230-232) redegør Niels Bredsdorff, Jens Brinch og Peter Søndergård for »Monopolforskning« i Danmark. Serien skal senere følges op af andre om imperialismen og om den borgerlige stat. Denne serie skal i udvidet form udgives som pjece formentlig inklusive et bidrag af Knud Erik Svendsen. Det er en teori-historisk undersøgelse omkring begrebernes indhold og forskningens udvikling og intenderer en større afklaring til fordel for den politiske diskussion.

Hans-Norbert Lahme har undersøgt forholdene omkring I. Internationales forbindelser til Danmark. Han kan påvise relativt stabile kontakter fra 1866 og frem til »Den Internationale Arbejderforenings« oprettelse 1871, hvorefter forbindelsen jo er klar. Det er stadigvæk umuligt at påvise Pios kontakter til forløberne, men Lahme mener at Pios optræden stemmer overens med planer man højst sandsynligt har diskuteret tidligere blandt de københavnske socialister. Også her viser det sig altså, at den (marxistiske) Internationale har haft større betydning for dansk arbejderbevægelse end hidtil antaget. Artiklen afsluttes med et par dokumenter. *International Review of Social History* 1974 s. 54-72, »Zur Vorgeschichte der dänischen IAA-Sektion«.

Redaktionen beklager, hvis den skulle have overset artikler, der burde være med i denne oversigt, og den opfordrer til indsendelse af artikler, der bør omtales i næste oversigt.

Tidsskriftoversikt Norge:

Ved Einhart Lorenz

Som det ble nevnt tidligere i *Meddelelser* finnes det ikke noe tidsskrift i Norge som utelukkende har arbeiderbevegelsens historie som sitt område. Det betyr imidlertid ikke at interessen for arbeiderbevegelsens historie har vært liten i Norge. Den almene interessen som eksisterer, har derimot ført med seg at en rekke hovedoppgaver i historie er blitt trykt som bøker og har på denne måten funnet veien til et større publikum. Slike utgivelser har ofte vært realisert takket være støtten fra Norges almenvitenskapelige forskningsråd (NAVF).

Når det gjelder tidsskrifter, så er det i den senere tid særlig »Kontrast« (Postboks 100, Skøyen, Oslo 2) som har trykt stoff tilknyttet arbeiderbevegelsens historie. Dels kommer dette i en egen spalte - »Fra arbeiderbevegelsens historie« - dels har tidsskriftet også trykt sammendrag av forskjellige historiske hovedoppgaver eller forsøkt å trekke glemt materiale fra 1930-åra fram i lyset igjen. Dette er blitt presentert både i form av opptrykk av gamle artikler og brosjyrer, og som intervjuer. I det følgende skal det gis en oversikt over de bidragene »Kontrast« - og i mindre utstrekning også andre norske tidsskrifter - har publisert om arbeiderbevegelsens historie.

I »Kontrast« 25 (1/2-1971) har Hans Fredrik Dahl skrevet en artikkel om »Norsk politikk 1940-45: Kontinuitet eller brudd?« der han kommer særlig inn på Arbeiderpartiets og Landsorganisasjonens integrasjon i staten og samarbeidsformene som utviklet seg på topplanen. Samme emnet har Dahl også behandlet i en artikkel i »Historisk Tidsskrift« (3 - 1972) (Universitetsforlaget, Postboks 307, Blindern, Oslo 3) under tittelen »Okkupasjon og integrasjon«. I det nevnte heftet av »Kontrast« finnes dessuten et intervju med den tidligere SF-formannen Torolf Solheim om »Kommunistene og krigen«, der han bl.a. kommer inn på de norske frihetsråders virksomhet.

Av intervjuer ellers kan det nevnes et intervju med tidligere stortingsmann Trond Hegna om Det norske Arbeiderpartis forhold til den III. Internasjonale (»Kontrast« 27 (5 - 1971)): »Den kraft som strålte fra Moskva« og videre et intervju med forfatteren Sigurd Evensmo om »Sosialistisk kulturpolitikk i 30-åra« (»Kontrast« 42 (7 - 1973)) og en samtale med Carsten Boysen om »Boligkampene i 30-årene«. Boysen var selv aktiv i Sosialistiske arkitekters forening og formann i Oslo leieboerforening. Som tillitsmann var han særlig engasjert i en av de mest langvarige og omfattende husleiekonflikter i 1930-åras Oslo. (»Kontrast« 40 (4-1973)).

Et annet intervju må også nevnes, selv om det ikke umiddelbart har tilknytning til norsk arbeiderbevegelse, nemlig en samtale som tre medlemmer av »Kontrast«-redaksjonen hadde med den tyske filosofen Ernst Bloch. Intervjuet - »Konkret utopi - spekulativ materialisme« er ikke offentliggjort andre steder enn i »Kontrast« 37 (8-1972).

Ut over intervjuene med Evensmo og Boysen finnes det i »Kontrast« også andre bidrag som behandler 1930-åra. Det gjelder nr. 34 (4-1972), der Rolf Hofmos brosjyre om »Idrett og politikk« er trykt opp igjen. Brosjyren er opprinnelig skrevet i 1933 og den gir en fyldig oversikt over intensjonene bak og den organisatoriske veksten i arbeideridrettsbevegelsen i Norge. Fredrik Engelstad har i en kort oversikt (»AIF i 30-årene«) ført trådene videre til AIF's oppløsning.

Både på grunn av 50-års-jubiléet og av den aktuelle politiske situasjonen på venstrefloen i norsk politikk, har interessen omkring Norges Kommunistiske Partis historie vært stor i den senere tida. I forbindelse med jubiléet hadde »Kontrast« et spesialhefte om NKP, som inneholder tre artikler som er skrevet på baggrunn av forfatternes hovedoppgaver i historie (»Kontrast« 43 (8-1973)): Jan Bjarne Bøes artikkel »Den proletære enhetsfronten« tar for seg NKPs tilnærmelser overfor Det norske Arbeiderpartiet i mellomkrigstida. Torgrim Titelstad behandler med utgangspunkt i nytt arkivmateriale NKPs krigspolitikk, som har vært gjenstand for atskillig debatt i den siste tida i Norge. Terje Halvorsen har skrevet en artikkel om »Oppgjøret med det annet sentrum«, dvs. gruppa rundt Peder Furubotn som ble ekskludert under dramatiske omstendigheter i 1949. Endelig gir Gunvald Hermundstad en oversikt over Den kommunistiske Internasjonales frontstrategier. I denne sammenheng må det også nevnes en artikkel av Torstein Haldorsen - også han har skrevet sin historiske hovedoppgave om NKP - i tidskriftet »Røde Fane« (6-1973) som utgis av Arbeidernes Kommunistparti (m-1) (Forlaget Oktober, Postboks 8379, Hammersborg, Oslo 1). Hans artikkel »NKP i 30-åra« behandler særlig NKPs kamp mot fascismen og partiets holdning overfor Arbeiderpartiet. I »Kontrast«s nr. 45 (2-1974) skriver Egil Christensen om de strandete samlingsforhandlinger mellom NKP og Arbeiderpartiet i 1945.

Et emne som nyter spesiell interesse blant historikerne i Norge, er Det norske Arbeiderpartiets radikalisering under første verdenskrig. Den amerikanske statsviteren William M. Lafferty har i »Tidsskrift for samfunnsforskning« (Universitetsforlaget Oslo Postboks 307, Blindern, Oslo 3) og »Historisk Tidsskrift« offentliggjort forstudier til sitt omfattende verk »Economic Development and the Response of Labor in Scandinavia«. Den første artikkelen - »Radikaliseringen av Det norske Arbeiderparti« ble trykt i 1969 i Tidsskrift for samfunnsforskning, mens den andre om »Partiideologi og gruppestruktur. En analyse av Det norske Arbeiderparti 1918-1919« sto i Historisk Tidsskrift 2/1970. I »Kontrast« 39 (3-1973) behandler Odd-Bjørn Fure det ideologiske innholdet i Arbeiderpartiets radikalisme i perioden 1911-1918 i en artikkel med titelen »Parlamentarisk eller revolusjonær strategi?«

Av andra artikler i »Kontrast« om norsk arbeiderbevegelses historie kan det nevnes et bidrag av Per Otnes om en episode under sjømannsstreiken i 1921: »Da proletariatet dikterte i Hammerfest« (Hefte 33 (2-1972); videre Harald Berntsens magistergradsforelesning om »Staten og økonomien før og etter 2. verdenskrig« (Hefte 33 (3-1972)) der han særlig kommer inn på Arbeiderpartiets økonomiske politikk, og endelig Jan Oscar Bodögaards oversikt over »Norsk Syndikalistisk Federasjon (1916-1918)« (Hefte 41 (5/6 - 1973)).

Historisk Tidsskrift, som utgis av Den norske historiske forening, har utover de allerede nevnte artiklene lite stoff om arbeiderbevegelsens historie. Ved siden av de to nevnte artiklene av Dahl og Lafferty må imidlertid også Ottar Dahls diskusjon av Laffertys bok nevnes (4-1972: »Økonomisk vekst og radikalisme i arbeiderbevegelsen«.)